

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з економічної теорії
на тему:

„Аналіз стану і тенденції розвитку ринку лікарських засобів
національний аспект”

Студент 2 курсу групи ФСГ-21
Радомінський М.
напряму підготовки «Фінанси і кредит»

Керівник: к.е.н., Вірковська А.А.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ECTS _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2016

План

Вступ.....	3
1. Загальна характеристика ринку лікарських засобів.....	4
2. Аналіз та тенденції розвитку ринку лікарських засобів в Україні..	8
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку лікарських засобів в Україні.....	15
Висновки.....	26
Список використаних джерел.....	28

Вступ

Український роздрібний ринок лікарських засобів структурується. Цей процес обумовлений як державним регулюванням, так і дією ринкових механізмів. Причому вплив як першого, так і другого чинників бізнес переживає досить хворобливо. Незважаючи на скорочення кількості аптечних установ, конкуренція на роздрібному ринку лікарських засобів посилюється. Протягом останніх років фармацевтичний ринок України в цілому характеризувався високими темпами росту (у середньому на 20-25% щорічно), а також низьким рівнем споживання лікарських засобів на душу населення (витрати на медичні препарати займають 4-5 місце у витратах середньостатистичного українця)...

Мета роботи: Проаналізувати стан та тенденції розвитку ринку лікарських засобів в національному аспекті.

Завдання:

- загальна характеристика ринку лікарських засобів;
- аналіз та тенденції розвитку ринку лікарських засобів в Україні;
- перспективи розвитку ринку лікарських засобів в Україні.

Інформаційна база: спеціалізована література; сайти інтернет ресурсів.

1. Загальна характеристика ринку лікарських засобів

Ринок лікарських засобів (або фармацевтичний ринок) за своїм призначенням має соціальну значущість. Згідно з Директивою Європейського Союзу (ЄС) 2001/83/ЄС, Європарламенту та Ради ЄС від 06.11.2001 р. основною метою його розвитку (розподілу та реалізації лікарських препаратів) є охорона здоров'я населення. Отже, соціальний чинник зовнішнього середовища, в якому функціонують підприємства роздрібною торгівлі лікарськими засобами, має неоднорідну характеристику впливу на їх розвиток: прибуток цих підприємств безпосередньо залежить від попиту на фармацевтичні товари, тобто від того, наскільки стан здоров'я населення гірший. Тобто з точки зору соціальної орієнтації, підприємства роздрібною торгівлі цієї галузі повинні задовольняти попит населення на лікарські засоби і, відповідно, отримувати прибуток, що без встановлення доступної ціни неможливо. На цій основі соціальний чинник зовнішнього середовища формується на основі сприяння (або несприяння) консенсусу та балансу інтересів між споживачами (пацієнтами), державою, виробниками та торговельними підприємствами лікарських засобів із орієнтиром на чесну та прозору конкуренцію на ринку. Очевидно, що соціальна орієнтація в діяльності торговельних підприємств лікарськими засобами пов'язується з іншими чинниками. При тому, що Україна посідає четверте місце серед країн СНД за споживанням лікарських засобів, фармацевтичний ринок має потенціал росту. На сьогодні фармацевтична галузь включає виробництво лікарняних засобів і виробів медичного призначення, оптову та роздрібну торгівлю, спеціалізоване збереження та розподіл (дистрибуцію) за налагодженою збутовою мережею через аптеки та починає інтегрувати у сферу медичних послуг. Отже, кожне з підприємств, яке займається роздрібною торгівлею лікарськими засобами, може розширювати сферу своєї діяльності на фармацевтичному ринку з урахуванням існуючих в Україні сфер і тенденцій розвитку, що потребує прийняття відповідних стратегічних рішень з диверсифікації та, відповідно, розвитку мотивації до їх реалізації.

При цьому диверсифікація можлива не тільки на роздрібному сегменті ринку збуту, але й на госпітальному. Стан економіки, як чинник зовнішнього середовища, що впливає на розвиток фармацевтичного ринку і, відповідно, діяльність підприємств цієї галузі, характеризується з точки зору умовного поділу на два періоди: піднесення (до початку світової економічної кризи) та спаду (з жовтня 2008 р. – початку кризи). Виходячи із сучасних реалій підприємства фармацевтичної галузі повинні розширювати сегмент на ринку вітчизняних лікарських засобів, що зумовлено низкою обставин, пов'язаних девальвація гривні призвела до подорожчання імпортованих лікарських засобів у роздрібній торгівлі на 50-70%, що дозволяє вітчизняним виробникам заповнити певний сегмент на українському фармацевтичному ринку більш дешевими препаратами; при цьому споживачі, які також відчували на собі вплив кризи, почали віддавати перевагу більш дешевим (українським) лікарським засобам ; — при зростанні імпорту лікарських засобів у грошовому виразі їх обсяг знизився у натуральному виразі на 18,2% при цьому загальний обсяг експорту у натуральному виразі за ці періоди не змінився, а вітчизняне виробництво лікарських засобів досягло максимального показника в натуральному виразі за роки незалежності України. Таким чином, усім підприємствам, що займаються торгівлею лікарськими засобами в Україні, необхідно враховувати прогноз розвитку фармацевтичного ринку з урахуванням таких тенденцій: подорожчання імпортованих лікарських засобів, а отже, орієнтація споживачів на більш дешеву вітчизняну продукцію ; зростання вимог споживачів до якості лікарських засобів, незважаючи на те, що вони більш дешеві та заміщені українськими аналогами. У зв'язку з цим від підприємств, що займаються торгівлею лікарськими засобами в Україні, потрібна зміна стратегій закупівлі та вжиття відповідних заходів щодо раціоналізації витрат – перехід від «витратної» економіки, орієнтованої на постійне зростання обсягів продажу за максимальною ціною, до «ощадливої» економіки, орієнтованої на підвищення продуктивності та раціональне використання ресурсів і часу .

Зміна стратегій потребує докладного аналізу впливу інших чинників зовнішнього середовища, в якому функціонують підприємства, що здійснюють торгівлю лікарськими засобами в Україні.

У сфері державного регулювання фармацевтичного ринку, яке в Україні стосується законодавчого регулювання, реклами лікарських засобів, ліцензійних умов, цінової політики та умов націнки, імпорту, контролю якості, стандартів і формулярів лікування, визначення переліку лікарських засобів, фахівцями за останній період визначаються як позитивні, так і негативні тенденції. У той же час у сфері державного регулювання фармацевтичного ринку України є низка негативних чинників. До найбільш вагомого з них належить монополізація ринку лікарських засобів, 90% якого, за оцінками фахівців, контролюють дві фінансові групи. За оцінкою Антимонопольного комітету України, фармацевтичний ринок України контролюють десять компаній, серед яких лише одна державна (Луганська обласна фармація), чистий дохід яких у 2014 році становив 66% від усього обсягу фармацевтичного ринку України. Відносно 8 із 10 компаній у грудні 2014 р. розпочато розслідування за фактом необґрунтованого підвищення цін на ліки. За оцінкою вищих посадових осіб України, внаслідок монополізації фармацевтичного ринку, що свідчить про недосконалість нормативно-правової бази, «...виникають проблеми нераціонального визначення номенклатури та обсягів закупівлі лікарських засобів, потреби споживачів задовольняються несвоєчасно, виникає дефіцит одних та перевищення необхідних обсягів інших лікарських засобів...». На нашу думку, монополізація фармацевтичного ринку не спонукає виробників і реалізаторів до підвищення продуктивності та раціонального використання ресурсів, оскільки ціна на лікарські засоби визначається шляхом суб'єктивного чинника – домовленості між учасниками цього ринку відносно цінової політики. До інших негативних чинників державного регулювання фармацевтичного ринку належать: згортання та (або) скорочення з початку кризи обсягів фінансування державних соціальних програм щодо

забезпечення населення ліками та, у зв'язку з цим, порушення попиту на них; відсутність ефективних державних важелів щодо встановлення «коректних правил гри» на фармацевтичному ринку стосовно цінової політики між конкурентами; роздержавлення державних підприємств шляхом рейдерства; необґрунтовані умови ліцензування роздрібною торгівлі (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.06.08 р. № 69/307), що сприяло закриттю частки аптек; корупція серед державних чиновників ; недосконалість законодавства, що визначає порядок реклами лікарських засобів в Україні . Соціальна орієнтація фармацевтичного ринку, поведінка суб'єктів якого знаходиться під впливом економічних процесів і державного регулювання, безпосередньо пов'язана з поведінкою (вимогами, можливостями, попитом) споживачів і постачальників. Поведінка споживачів у даному випадку впливає на стратегію збуту торговельних підприємств на фармацевтичному ринку, що вимагає від кожного з них урахувати низку чинників, які визначені фахівцями в останній час, а саме: зростання вимог до якості лікарських засобів ; зростання попиту на більш дешеві вітчизняні препарати (аналоги імпортованих) ; необхідність удосконалювати мережу роздрібних точок продажу (аптек) шляхом удосконалення зв'язку між розрізненими підрозділами на основі мережевої логістики . Саме з урахуванням останнього чинника можна вдосконалити збутову політику, що, на думку фахівця фармацевтичної галузі В. Ігнатова, полягає у «...необхідності зниження торговельної націнки в аптечній мережі при розширенні асортименту...» . Поведінка постачальників, як це було визначено вище, формується під впливом низки економічних чинників, пов'язаних із державним регулюванням. Для підприємств із роздрібною торгівлю лікарськими засобами перспективним є напрямок налагодження ділових контактів із вітчизняними виробниками на основі довгострокових партнерських відносин.

Отже , на розвиток фармацевтичних підприємств, які займаються торгівлею лікарськими засобами. Визначення тих із них, які мають безпосередній вплив в умовах сучасної кризи, дозволяє удосконалювати

стратегію розвитку підприємств цієї галузі. Обґрунтовано, що процес стратегічного розвитку цих підприємств повинен розглядатися з урахуванням досліджених чинників зовнішнього середовища. На підставі ступеня впливу зовнішніх чинників підприємства повинні відбудовувати свою стратегію розвитку з урахуванням стану ринку, в якому вони функціонують (у нашому випадку фармацевтичного).

2. Аналіз та тенденції розвитку ринку лікарських засобів в Україні

На ринку лікарських засобів в Україні є велика кількість як імпортованих, так і вітчизняних компаній, і в аптеках продається безліч різних ліків. Тому на перший погляд пересічному громадянину видається, що фармацевтичний ринок в Україні є висококонкурентним, а ціни на ліки, відповідно, хоч і високими, але такими, що відповідають їхній якості. Окрім того, держава обмежує націнки на ліки, що мало б гарантувати їхню мінімально можливу ціну.

За підсумками I півріччя 2015 сукупний обсяг продажів всіх категорій товарів «аптечного кошика», який включає лікарські засоби, вироби медичного призначення (ВМП), косметику і дієтичні добавки, збільшився на 23,6% в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року і склав 24,6 млрд грн. У той же час зберігається тенденція до зменшення обсягів продажів у натуральному вираженні. Обсяг проданих упаковок скоротився на 16,7% і склав 783 300 000 упаковок. У доларовому вираженні загальний обсяг продажів товарів «аптечного кошика» зменшився на 40,2% (рис. 2.1).

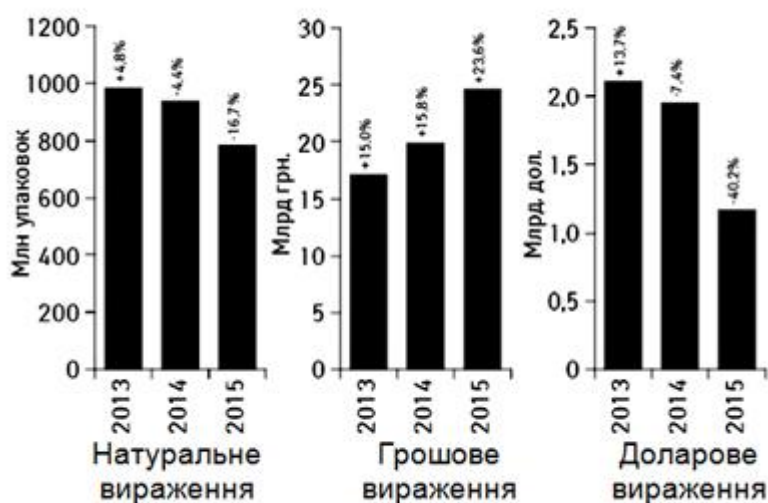

Рис. 2.1. Обсяг роздрібної реалізації товарів «аптечного кошика» в грошовому і натуральному вираженні, а також в доларовому еквіваленті в I півріччі 2013-2015 рр. із зазначенням темпів приросту / убутку в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року

Середньозважена вартість 1 упаковки товарів «аптечного кошика» за підсумками I півріччя 2015 склала 31,5 грн. і підвищилася практично на 50% в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року (рис. 2.2). Підвищення середньозваженої вартості 1 упаковки відзначається для всіх категорій товарів «аптечного кошика». У досліджуваній період найдорожчою категорією стали дієтичні добавки, середньозважена вартість 1 упаковки яких склала 42,7 грн. Далі йдуть косметика — 41,8 грн., Лікарські засоби — 41,1 грн. та ВМП — 8,9 грн.

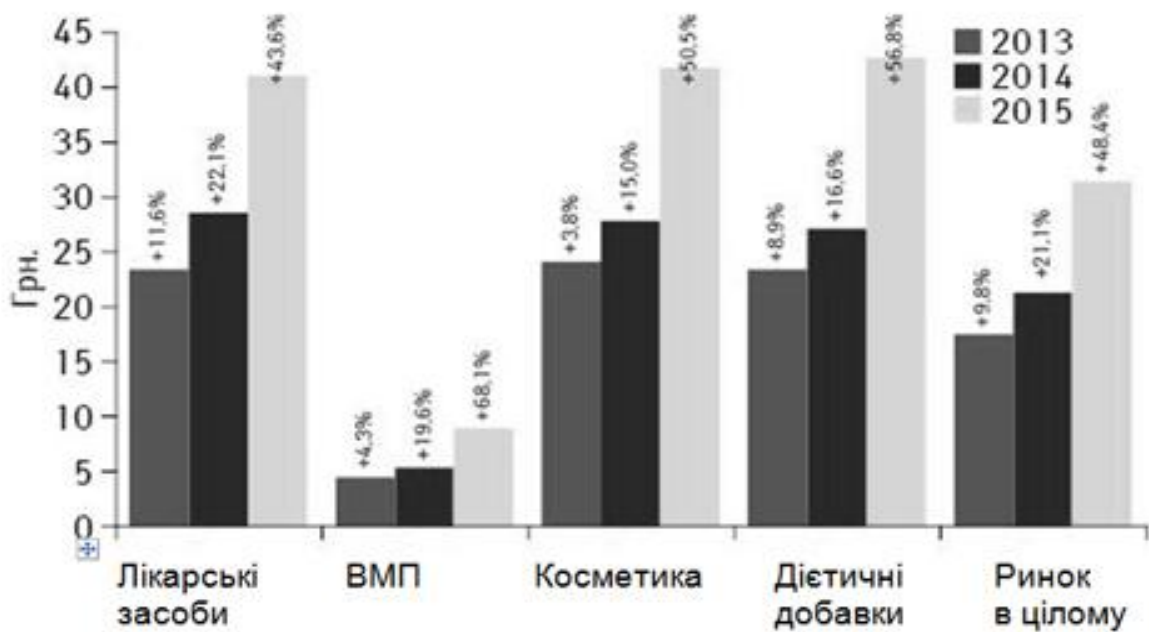

Рис. 2.2. Динаміка середньозваженої вартості 1 упаковки різних категорій товарів «аптечного кошика» за 2013-2015 рр. із зазначенням темпів приросту в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року

У I півріччі 2015 року товари «аптечного кошика» вітчизняного і іноземного виробництва демонструють схожу структуру аптечних продажів. У грошовому вираженні більшу частину аптечної виручки формують імпортовані товари, крім дієтичних добавок, де співвідношення становить приблизно 50:50. При цьому велика частина проданих упаковок вироблені

вітчизняними підприємствами, за винятком ВМП, де невелика перевага все ж залишається на боці іноземних виробників (рис. 2.3).

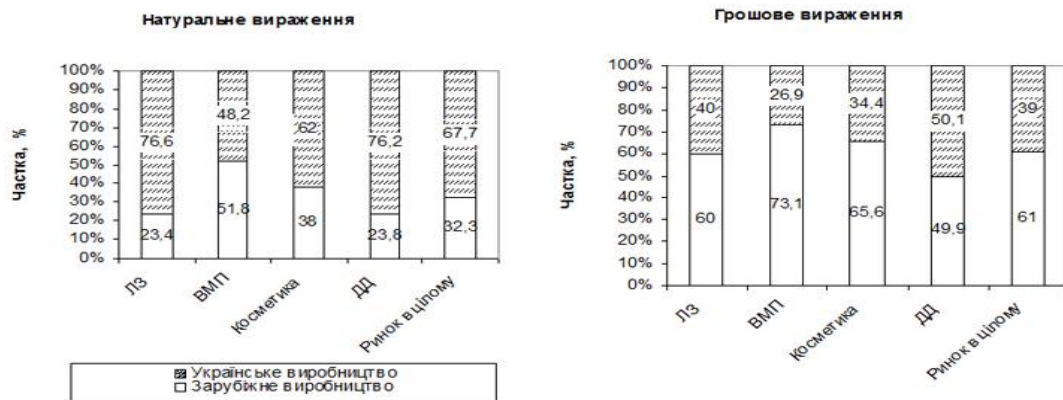

Рис. 2.3. Структура роздрібних продажів різних категорій товарів «аптечного кошика» в розрізі іноземного та українського виробництва (по країні власника ліцензії) у грошовому і натуральному вираженні за підсумками I півріччя 2015

У I півріччі 2015 обсяг продажів лікарських засобів склав 20,8 млрд грн. за 506 100 000 упаковок. У грошовому вираженні обсяг продажів збільшився на 22,6%, в той час як в натуральному вираженні показники динаміки обсягів продажів залишаються негативними і складають -14,6%. У доларовому вираженні також відзначається зменшення обсягу продажів на 40,2% (рис. 4).

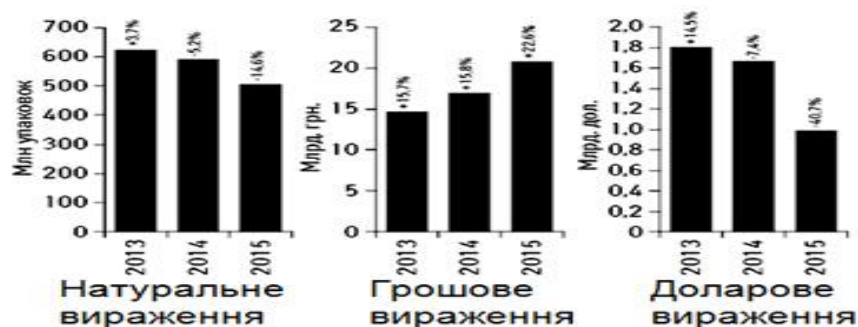

Рис. 2.4 Динаміка аптечних продажів лікарських засобів в грошовому і натуральному вираженні, а також в доларовому еквіваленті (за курсом Reuters) в I півріччі 2013-2015 рр. із зазначенням темпів приросту/спаду в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року

При цьому, як показує аналіз темпів приросту/спаду роздрібних продажів лікарських засобів в доларовому вираженні, розвиток українського фармринку у валюті залежить від курсових коливань і зворотнопропорційний до курсу гривні по відношенню до долара (рис. 2.5).

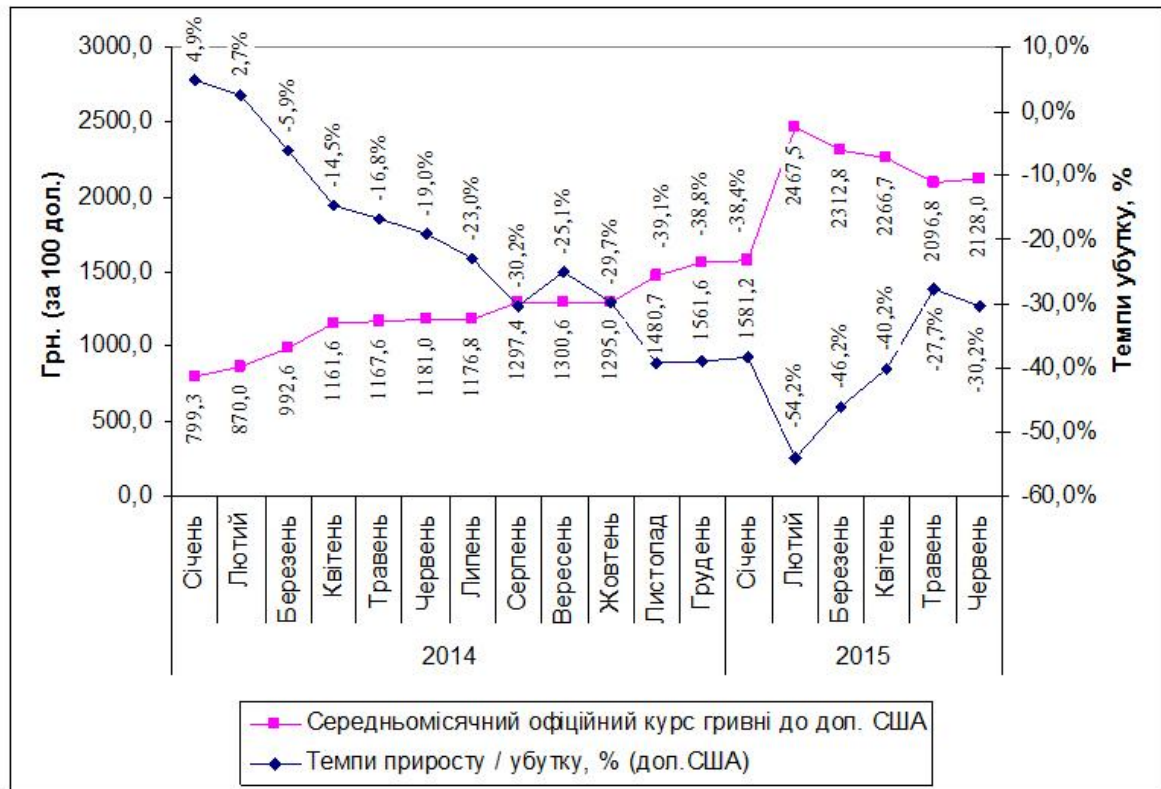

Рис. 2.5. Динаміка середньомісячного офіційного курсу гривні по відношенню до долара (за 100 дол.), За даними НБУ, за період з січня 2014 по березень 2015 року, а також темпи приросту / убутку обсягу аптечних продажів в доларовому еквіваленті (за курсом Reuters)

Помісячна динаміка обсягу продажів свідчить про триваючу тенденцію до збільшення обсягів продажів у гривневому вираженні і зменшенню — у натуральному і доларовому вираженні. Проте варто зазначити, що темпи зменшення обсягу аптечних продажів в упаковках значно сповільнилися. Стабілізація курсу гривні по відношенню до долара сприяла уповільненню темпів спаду і в доларовому вираженні.

За підсумками I півріччя 2015 темпи приросту продажів вітчизняних лікарських засобів в грошовому вираженні більш ніж в 2 рази перевищують аналогічний показник для іноземних препаратів, а в натуральному вираженні

показники спаду нижче в 5 разів. Завдяки цьому ліки вітчизняного виробництва продовжують зміцнювати свої позиції в ринку, акумулюючи $\frac{3}{4}$ проданих упаковок і 40% аптечної виручки (рис. 2.6).

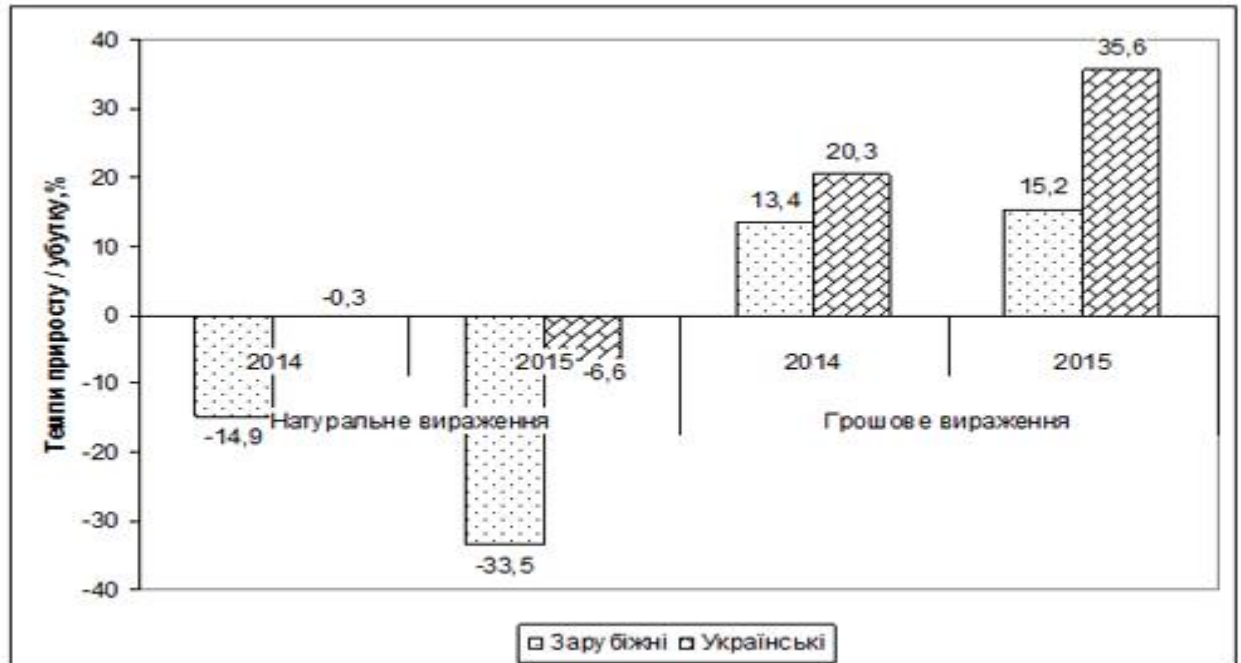

Рис. 2.6. Темпи приросту/спаду аптечних продажів лікарських засобів українського та зарубіжного виробництва в грошовому і натуральному вираженні за I півріччя 2014-2015 рр. в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року

Ключовий вплив на зміну структури споживання вітчизняних і зарубіжних лікарських засобів надає їх вартість. За підсумками I півріччя 2015 середньозважена вартість 1 упаковки препарату зарубіжного виробництва склала 105,5 грн., у той час як для українських ліків цей показник майже в 5 разів нижче і залишає 21,4 грн.

Ключові макроекономічні показники країни погіршуються. У таких умовах український фармринок продовжує розвиватися. За підсумками I півріччя 2015 темпи приросту обсягу роздрібних продажів у грошовому вираженні складають 23,6%. Також сповільнюються темпи спаду продажів в упаковках.

З березня 2015 фіксується стабілізація курсу гривні по відношенню до долара, що сприяло зниженню роздрібних цін на лікарські засоби

зарубіжного виробництва. І якщо в найближчі місяці збережеться стабільність національної валюти, то ціни на лікарські засоби також стабілізуються.

Структура споживання поступово зміщується в бік вітчизняної продукції. Внаслідок чого українські виробники значно зміцнили свої позиції в рейтингу за обсягом продажів лікарських засобів в грошовому вираженні.

Аналіз стану фармацевтичного ринку Україні дає підстави охарактеризувати його як складну, багаторівневу динамічну систему.

Серед факторів, що стримують його зростання можна виділити потужну фрагментованість, дисбаланс у зростанні ринку в грошовому та натуральному вираженнях, перевищення пропозиції над попитом, недостатність використання ресурсного потенціалу. Але наявність сприятливих умов і ресурсів створюють передумови для формування якісного високорозвиненого, конкурентоздатного фармацевтичного ринку України.

Так, для сталого розвитку та динамічного зростання українського фармацевтичного ринку важливими умовами стають консолідація, створення сильніших і більших мереж, підвищення рівня організаційного менеджменту, впровадження нових методів оптимізації процесів управління економічної діяльності та механізмів управління торгівельними процесами фармацевтичних підприємств, стабілізація конкурентних позицій останніх та підвищення рівня інформаційного забезпечення ринку.

3. Проблеми та перспективи розвитку ринку лікарських засобів в Україні

Фармацевтична промисловість є одним з небагатьох секторів світової індустрії, що не пережила сильних потрясінь у другій половині ХХ ст., її частка у хімічній промисловості перевищує 20 % за рахунок обсягів та вартості продукції. Безкризовий розвиток та перманентні успіхи фармацевтичної промисловості пояснюються не лише специфічним характером продукції галузі та наявністю постійно відновлювального ринку збуту лікарських препаратів, але і відносною молодістю самої галузі. Обсяг світового фармацевтичного ринку, який акумулює більше 1 трлн дол США, відрізняється високими темпами зростання.

Динаміка світового фармацевтичного ринку згідно з прогнозом IMS Health наведена на рис. 3.1.

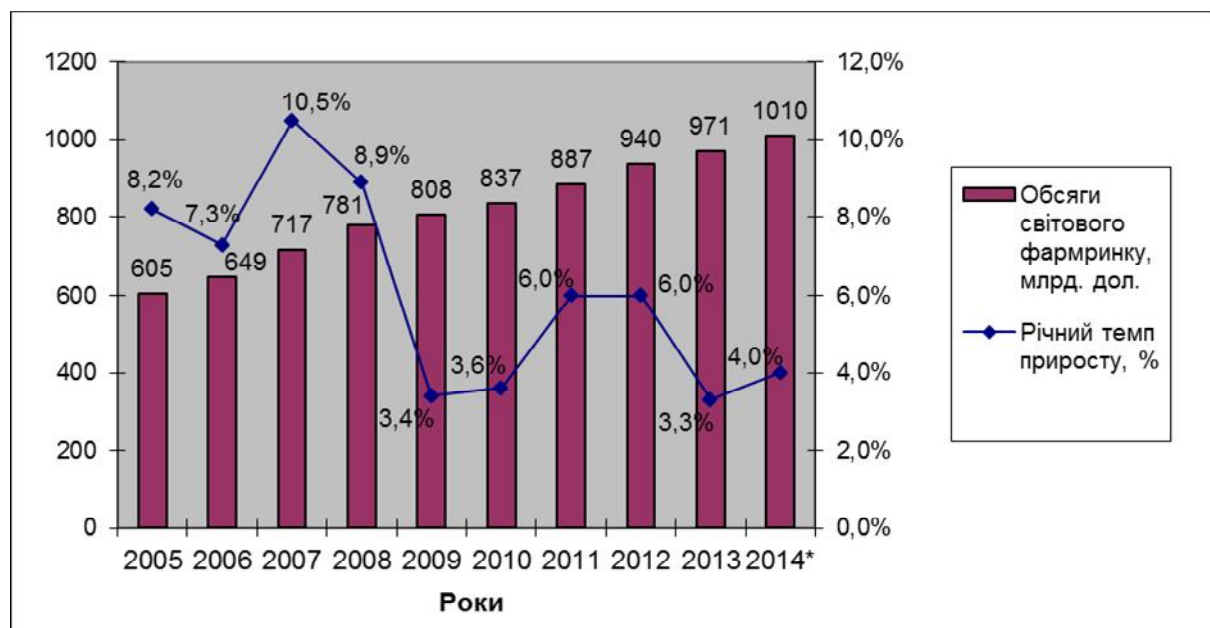
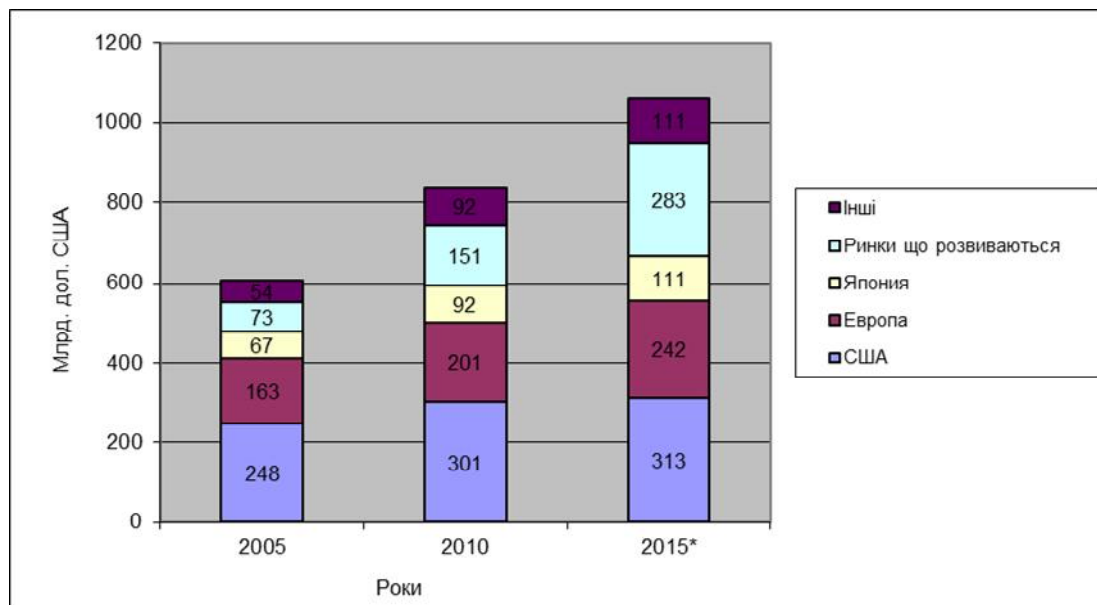

Рис. 3. 1. Динаміка світового фармацевтичного ринку, млрд дол США

Фармацевтичний ринок є складним, багаторівневим, поліфункціональним утворенням зі стабільно високими темпами зростання виробництва, продажу і відповідно показниками рентабельності. Ці причини пов'язані зі специфікою лікарських препаратів як товару, попит на який зростає

незалежно від політичних і економічних чинників. На три фармацевтичні регіони планети (США, Європа та Японія) припадає близько 80 % усього обсягу продаж. Незважаючи на суттєвий розвиток Китаю, Індії, Бразилії та Туреччини, фармацевтичний ринок США залишається найбільшим у світі зі щорічним темпом зростання понад 8 % (рис.3.2).

**Рис. 3. 2. Географічна структура фармацевтичного ринку:
динаміка і прогноз**

Річні обсяги продаж найбільш потужних світових корпорацій перевищують десятки мільярдів доларів. Лідерами є американські корпорації. Так, у 2013 році ними виявилися Johnson & Johnson (обсяг продажу – 67,2 млрд дол), Pfizer (близько 59,0 млрд дол). За ними йдуть швейцарські Novartis та Roche (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Найпотужніші глобальні фармацевтичні компанії в 2013 р.

№ п/п	Компанія	Країна	Обсяги продажу, млрд дол
1.	Johnson & Johnson	США	67,2
2.	Pfizer	США	59,0
3.	Novartis	Швейцарія	57,7
4.	Roche	Швейцарія	49,7
5.	Merck & Co	США	47,3
6.	Sanofi	Франція	46,1
7.	GlaxoSmithKline	Великобританія	43,0
8.	Abbott Laboratories	США	39,9
9.	AstraZeneca	Великобританія	28,6
10.	Eli Lilly	США	22,6

У рейтингу FirstWord Pharma серед найбільш інноваційних фармацевтичних корпорацій світу у 2014 р. стали Johnson & Johnson та Novartis. Цей рейтинг складено на основі показника “freshness index”, він відображає частку продажів лікарських засобів, схвалених регуляторними органами з 2010 р. у сукупному обсязі продажів.

Згідно з прогнозом IMS Health глобальні витрати на ліки в 2015 р. будуть зростати та досягнуть 1 трлн дол, а в 2017 р. – 1,2 трлн дол, що зумовлено швидким зростанням середнього класу в структурі населення розвинутих країн у сукупності з більш сприятливими економічними перспективами .

США є найбільшим у світі ринком фармацевтичної продукції (42 % від світового) та найбільшим виробником лікарських засобів, більшість з яких йдуть на задоволення власних потреб країни. США є батьківщиною 11 з 20 найбільших фармацевтичних ТНК у світі, що активно експортують свою продукцію за кордон і мають величезну кількість філій у країнах, що розвиваються. Виробництво лікарських препаратів не є експортно-орієнтованою галуззю США, зовнішньоторговельне сальдо торгівлі ліками тут залишається від’ємним за рахунок великих обсягів імпорту. Головною

особливістю фармацевтичної індустрії США є її орієнтованість на внутрішній ринок (близько 78 % від власного виробництва).

Країни Європи, зокрема Німеччина, Швейцарія та Великобританія є історичними лідерами фарміндустрії, де зосереджені головні офіси провідних фармацевтичних ТНК. Таким чином, вони володіють не лише досвідом і традиціями подібного виробництва, але й є інноваційними центрами світу, де розробляються нові ліки, удосконалюються ті, що вже зарекомендували себе на світовому ринку. Крім того, ці країни є головними експортерами лікарських препаратів в Україну.

Позитивну динаміку зростання власного фармацевтичного ринку демонструють і країни Азії, серед них Японія (Takeda), Китай (Sinopharm), Південна Корея, Ізраїль, Сінгапур тощо.

Найважливіший аспект значення фармації в тому, що ця галузь відноситься до найбільш високотехнологічного і наукоємного сектору економіки. Фармацевтична галузь відрізняється великою кількістю підгалузей, високим рівнем НДДКР та великими капітальними витратами. Витрати на НДДКР у фармацевтичному секторі безперервно зростають починаючи з 70-х років минулого століття (майже в два рази кожні 5 років). Частка прибутку від продажу провідних фармацевтичних компаній, яка йде на фінансування науково-дослідних робіт, становить сьогодні майже 20 %.

За оцінками експертів, щорічне збільшення глобального ринку лікарських засобів на 10 % призводить до пропорційного підвищення витрат на дослідницькі програми фармацевтичної галузі.

Фармацевтична галузь, надзвичайно впливає на розвиток охорони здоров'я, страховий бізнес та фінансову сферу загалом. При цьому зростаюча наукоємність фармацевтичного виробництва забезпечує розвиток міжгалузевих зв'язків з багатьма галузями промисловості, такими як нафтохімія, біотехнологія та військово-промисловий комплекс. Актуальність вивчення суспільно-географічних аспектів створення, виробництва та збуту лікарських препаратів визначається також тим, що розвиток фармацевтичної

промисловості є питанням національної безпеки, адже останніми роками ведеться жорстка боротьба за український фармацевтичний ринок.

Серед факторів, що найбільш суттєво впливають на розвиток фармацевтичної індустрії, слід виділити: демографічні(темпи зростання населення, рівень народжуваності, смертності та тривалості життя, статевовікова структура населення, міграції та ін.); соціальні(рівень розвитку освіти та охорони здоров'я); економічні(рівень соціально-економічного розвитку країн та прибутків населення, рівень розвитку науки та техніки, НДДКР, транспортно-комунікаційних систем та ін.).

Досить великий вплив мають і різноманітні політичні події всередині та за межами країн.

Фармацевтична галузь посідає значне місце в економіці України,тому що становить важливий сегмент національного ринку, багато в чому визначає національну й оборонну безпеку України, відрізняється великою наукоємністю та розвиненим кооперуванням.

Вітчизняна фармацевтична промисловість виробляє близько 1400 препаратів з 3000, що продаються в Україні.

У структурі вироблених субстанцій 76 найменувань синтетичного походження,а 82–природного. Субстанції вітчизняного виробництва становлять усього 30 % загальної кількості, усі інші імпортуються з Китаю, Німеччини, Індії, Росії й США .

Фармацевтична індустрія України впродовж останніх років демонструє стійку тенденцію до зростання (у середньому на 20–25 % щорічно), а також низький рівень споживання лікарських засобів на душу населення (витрати на медичні препарати займають 4–5-е місце у витратах середньостатистичного українця).

На сьогодні промислове виробництво фармацевтичної продукції в Україні здійснюють близько 120 підприємств. Найбільшими українськими виробниками фармацевтичної продукції є: ПАТ «Фармак», «Борщагівськийхіміко-фармацевтичнийзавод»,Корпорація «Артеріум»

(«Київмедпрепарат», «Галичфарм»), Корпорація «Стірол», «Дарниця», «Здоров'я», «Лекхім» тощо.

На частку п'яти основних компаній-виробників припадає більше 50 % виробленої у країні продукції.

Інформацію про динаміку розвитку фармацевтичного ринку України наведено на рис. 3.3.

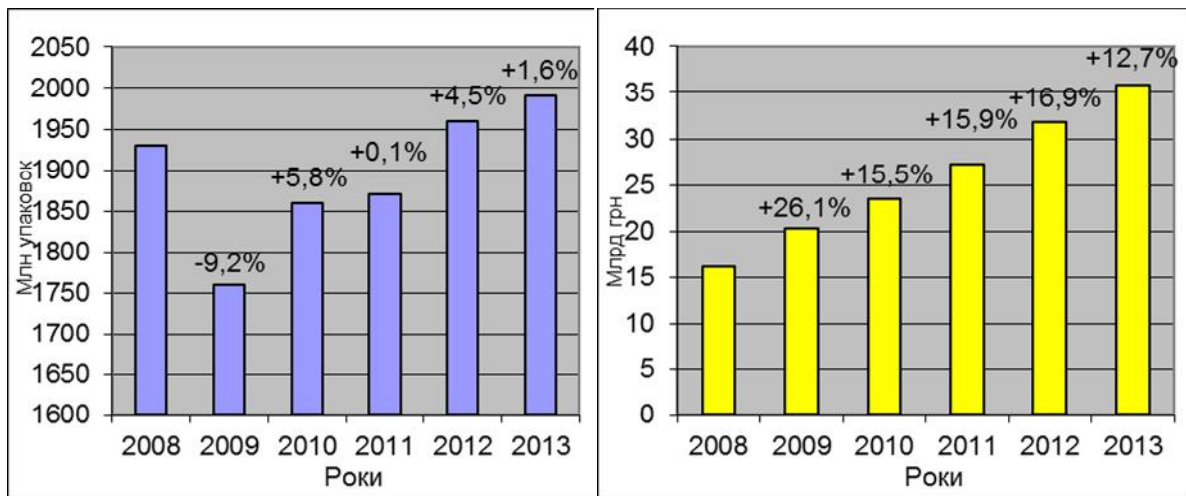

Рис. 3.3. Динаміка розвитку фармацевтичного ринку України за 2008–2013 рр.
(у натуральному та грошовому вимірах)

За результатами 2013 року фармацевтичний ринок України п'ятий рік поспіль продемонстрував зростання (як у натуральних показниках, так і грошових). Проте слід зазначити, що вперше за останні роки спостерігається уповільнення темпів росту. Фармацевтичний ринок України залишається другим за обсягами серед країн СНД після Росії. Український ринок включає в себе виробничі потужності з випуску готових лікарських засобів і виробів медичного призначення; повноцінну логістичну систему; оптовий і роздрібний продаж продукції через аптечні мережі; експорт та імпорт.

У загальному обсязі продажів лікарських препаратів найбільша питома вага за підсумками 2013 року, як і в минулі періоди, приходилась на м. Київ,

Донецьку, Дніпропетровську, Харківську області, а також на АР Крим та Одеський регіон.

На низький та середній сегменти у 2013 році у ціновому сегменті припадало близько 87 % загального обсягу реалізації (у натуральному вимірі), що є характерним для країн із низьким рівнем розвитку медицини.

За підсумками 2014 року найбільшими дистриб'юторами в Україні в сегменті імпорту фармацевтичної продукції, як і у минулі періоді, залишались такі компанії: ТОВ «БадМ», ТОВ СП «Оптима-Фарм» Лтд, ПАТ «Альба Україна», ТОВ «Фра-М», ТОВ «Вента ЛТД» (на п'ять найбільших імпортерів приходилось більше 90 % загального обсягу імпорту).

Основними іноземними компаніями-виробниками, продукція яких представлена на українському ринку, залишаються: “Berlin-Chemie/Menarini Group” (Німеччина), “Takeda” (Японія), “KRKA” (Словенія), “Teva” (Ізраїль), “Actavis Group” (Ісландія), “Sanofi-aventis” (Франція), “Gedeon Richter” (Угорщина), “Sandoz” (Швейцарія), “GlaxoSmithKline” (Великобританія) та інші компанії.

Активізація попиту з боку населення на лікарські засоби українського виробництва і як наслідок збільшення обсягів виробництва було досягнуто частково за рахунок суттєвого збільшення рекламних та маркетингових витрат підприємств-виробників, пов'язаних з просуванням продукції на ринок.

Дослідження рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» свідчать, що структура сировинної бази українських підприємств-виробників залишається поки що залежною від імпортних поставок основної сировини та матеріалів (що прив'язує як структуру собівартості, так і рівень відпускних цін до коливань курсу національної валюти відносно долара та євро). При цьому сировина та матеріали українського виробництва представлені насамперед допоміжними матеріалами.

З основних тенденцій розвитку фармацевтичного ринку України необхідно також відзначити збільшення українськими підприємствами

частки у структурі виробництва лікарських засобів, які відносяться до групи препаратів з більшою доданою вартістю (у т. ч. препарати-дженерики), що було зумовлено частковим переміщенням попиту в середній та високий цінові сегменти, що у свою чергу сприяло зростанню середньозваженої вартості однієї упаковки лікарських засобів у 2013 р.

Процеси, що відбуваються на фармацевтичному ринку України сьогодні, знаходяться під впливом таких зовнішніх і внутрішніх чинників, як економіко-політична нестабільність у країні, відсутність реальних реформ у системі охорони здоров'я за останні 20 років, консолідація компаній-виробників, непрозорість системи реєстрації лікарських препаратів, відсутність системних інвестицій у галузь, спроби державних чиновників адмініструвати, а не регулювати процеси, що відбуваються. Ключовими характеристиками фармацевтичного ринку України, які визначають його перспективні, є: низьке споживання лікарських препаратів на душу населення (близько 50 дол США на рік); високий рівень конкуренції компаній-виробників лікарських препаратів при відносно невеликому обсязі ринку; дисбалансу зростанні ринку в грошовому і натуральному вираженні; невисока частка інноваційних препаратів; низька дохідність бізнесу; відсутність державного фінансування; недостатня сертифікація виробництва фармацевтичної продукції відповідно до вимог GMP.

Згідно з оцінками Організації з промислового розвитку ООН (ЮНІДО), для сучасної фармацевтичної індустрії країн з ринковою економікою характерно таке:

1. Фармацевтична галузь складається з двох секторів з принципово різною економікою і бізнес-стратегією. Перший – наукомісткий (інноваційний), для якого характерні використання патентів, торговельних марок, агресивної реклами, і як результат – висока рентабельність (у середньому близько 13 %, в окремих випадках до 40–50 % і вище). Другий – сектор відтворених продуктів, що мало відрізняється від виробництва

більшості товарів широкого споживання, відносно низькорентабельний (5–10 %). Критерієм оцінювання ефективності в обох секторах є частка експорту.

2. Конкуренція в інноваційному секторі проявляється, головним чином, не у формі зниження цін, а у формі розробки і випуску нових препаратів, що характеризуються високою ефективністю і безпекою.

3. Створення, виробництво і збут сучасних лікарських засобів здійснюються у приватному секторі (включаючи клінічне випробування нових препаратів). Ці процеси носять міжнародний характер, не лише в межах однієї країни або регіону. Роль державних органів полягає у виробленні вимог до ефективності, безпеки та якості лікарських засобів, що випускаються. У багатьох країнах державні органи також регулюють ціни на лікарські препарати.

4. Міжнародний характер розроблення, дослідження, виробництва і збуту медикаментів проявляється в основному не у вигляді прямого експорту, на який, за деякими даними, припадає всього 16–17 % закордонного збуту, а насамперед у формі інвестицій за кордоном. Важлива роль у міжнародному економічному та науково-технічному співробітництві в галузі належить продажу наукових розробок.

Серед ключових проблем українського фармацевтичного ринку слід звернути увагу на такі:

- недосконалість законодавчої бази; створення нерівних умов доступу на ринок лікарських засобів вітчизняного та імпортного виробництва; ускладнення можливостей ефективної боротьби з виробництвом та обігом фальсифікованих лікарських засобів, нераціональне використання лікарських засобів, неконтрольованість та необ'єктивність зростання цін на лікарські засоби та медичні вироби, порушення прав інтелектуальної власності;
- необхідність забезпечення обігу лікарських засобів відповідно до кращих світових практик на усіх етапах їх обігу, що сприятиме: допуску на ринок України лише ефективних, безпечних лікарських засобів з гарантованою якістю; створенню мереж інаціональних дистриб'юторів;

забезпеченню розвитку роздрібної мережі аптечних закладів, приведенню їх кількості відповідно до реальних потреб населення, зниженню на фармацевтичному ринку України кількості субстандартних та контрафактних лікарських засобів;

- відсутність мотивації для вітчизняних виробників ліків у сфері розроблення та впровадження нових оригінальних препаратів та нарощування експортного потенціалу;
- непрозорість системи державних закупівель;
- значне поширення обігу фальсифікованої фармацевтичної продукції;
- відсутність розвитку фармацевтичної науки для залучення інвестицій;
- проблема підготовки кадрів.

Україна має великий науковий потенціал, необхідний для розвитку фармацевтичної галузі. Розроблення лікарських препаратів здійснює ДНЦЛЗ, Український науково-дослідний інститут фармакології та токсикології, Інститут проблем докринальної патології ім. В.Я. Данилевського НАМН України, Інститут органічної хімії НАНУ, Інститут мікробіології та вірусології ім. Д.К. Заболотного НАНУ, Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова НАМН України, НФаУ та інші заклади.

З урахуванням економічної ситуації в Україні та перспектив світового фармацевтичного ринку основними пріоритетами розвитку національного фармацевтичного ринку можуть бути:

- запровадження дієвого механізму здійснення державного контролю за виробництвом, реалізацією та рекламою фармацевтичної продукції, а також за якістю лікарських препаратів у процесі їх виробництва та ввезення на територію України;
- підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної продукції та проведення раціональної фармацевтичної політики;

- удосконалення системи державної реєстрації, зокрема через адаптацію до міжнародних норм у першу чергу європейських країн;
- здійснення комплексу заходів для обґрунтування забезпечення інформаційних ресурсів фармацевтичного ринку;
- посилення державного регулювання фармацевтичної галузі України та ін.

Висновки

Проведені дослідження показали, що сучасними особливостями та тенденціями розвитку світового фармацевтичного ринку є: насиченість фармацевтичною продукцією; зменшення витрат на державну медицину внаслідок реформи національних систем охорони здоров'я; посилення ролі державного регулювання охорони здоров'я; збільшення витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, підвищення ефективності виробництва та оптимізації структури витрат; створення стратегічних альянсів та укладання угод між фірмами про спільне створення ліків; розроблення лікарських препаратів з прицільним механізмом дії; широкий розвиток біотехнології, генної інженерії; створення персоналізованих лікарських препаратів; збільшення виробництва та реалізації лікарських препаратів-генериків.

Фармацевтична галузь у розвинених країнах відноситься до числа найдинамічніших і рентабельних, але водночас виступає як особливий сегмент ринку, що регулюється державними органами влади, а також контролюється страховою медициною. Останніми роками фармація починає інтегруватися зі сферою медичних послуг.

На сьогодні головними постачальниками наукоємних фармацевтичних технологій залишаються США, країни Західної Європи та Японія. Швидкими темпами почали діяти корпорації Китаю та Індії, збільшуючи власну частку світового фармацевтичного ринку. В Україні теж спостерігаються позитивні тенденції розвитку фармацевтичної індустрії, а лікарські препарати вітчизняного виробництва претендують на високе місце на власному ринку для підвищення рівня та тривалості життя своїх громадян.

Взагалі, український фармацевтичний ринок, зокрема виробничий сегмент, є привабливим для іноземних інвесторів, що пояснюється відносно низьким рівнем консолідації ринку. Проте стримуючими чинниками, які заважають активізації інвестиційної діяльності, є високі внутрішні ризики,

пов'язані з нестабільністю законодавчого регулювання, а також низький рівень уніфікації українських та міжнародних норм виробництва.

У масштабах держави фармацевтична галузь виступає посередником, що реалізує певні соціальні функції, спрямовані на поліпшення якості і тривалості життя населення. Загалом виконання соціальних функцій є важливим аспектом діяльності фармацевтичного сектору індустрії.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт онлайн-газети «Щотижневик Аптека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/288827>.
2. Силивончик А.В. Де фармація / А. В.Силивончик // Бізнес. – 2012. – № 6. – С. 66–67.
3. Тищенко А.Н. Социально-экономическое значение и характерные черты фармации / А. Н. Тищенко, А. В. Доровский // Світова економіка та міжнародні відносини. – 2013. – № 3. – С. 13–20.
4. Чорноротов О. Огляд фармацевтичного ринку України за 2013 рік [Електронний ресурс] / О. Чорноротов. – Режим доступу: <http://pharma.net.ua/oglyad-farmaceutichnogo-rinku-ukra%D1%97ni-za-2013-rik>.
5. Чорноротов О. Фармацевтичний ринок України [Електронний ресурс] / О. Чорноротов. – Режим доступу : <http://www.credit-rating.ua>.
6. Dolgin E. Big pharma moves from “blockbusters” to “nichebusters” // Nat.Med. – 2010. – Vol. 16 (8). – P. 837.
7. High tech sector in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tendensesund.org/en/industry/economic-growth-by-industry>.
8. Аптечный рынок Украины по итогам I полугодия 2015 г.: Helicopter View. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/339254>.
8. Карамішев Д.В., Леонова Ю.О. Державне регулювання інвестиційних процесів у фармацевтичній галузі України // Електронне наукове фахове видання «Державне будівництво». Харків — 2009. — № 9.
9. Пестун І.В. Напрямки удосконалення Національної лікарської політики в Україні за індикаторами її оцінки ВООЗ // Збірник наукових праць співробітників КМАПО ім. П.Л.Шупика. — К., 2009. — 717-723.
10. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Держкомстат України. — К.: Техніка 2015.-125 с.
11. Чорноротов О. Фармацевтичний ринок України // Інтернет-ресурс: <http://www.credit-rating.ua>.

12. <http://apteka.ua/category/analytical/>
13. <http://agence-prd.ansm.sante.fr/php/ecodex/index.php#result>
14. http://www.haiweb.org/medicineprices/surveys/201203UAE/sdocs/Summary_report_ukraine_mar2012.pdf
15. Ціни для Угорщини – <http://www.egeszsegkalauz.hu>, для Грузії – <http://www.gpc.ge/>, для України – <http://tabletki.ua/>
16. Регулирование рынка лекарственных средств в Украине: взгляд европейского производителя // Всеукраинская фармацевтическая конференция «Аптека-2014: уроки кризиса» [Електронний ресурс]. – Режим доступа <http://www.apteka.ua/wp-content/uploads/2014/12/kirik.-ppt>. – 18 с.
17. Актуальні проблеми фармацевтичної логістики та вимоги щодо професійної компетенції фахівців з логістики з урахуванням потреб галузі : доп.